

TOMASZ WĘCLA WOWICZ

SCHODY NA SKAŁKĘ. Z ZAGADNIEŃ IKONOGRAFII MĘCZEŃSTWA ŚW. STANISŁAWA BISKUPA

Na zachodnim cyplu dawnej wyspy wiślanej znajduje się niewielkie wzniesienie, już przed wiekami zwane zdrobniale Skałką (*Rupella*). Jego względna wysokość istotnie nie jest wielka – około 6 metrów¹ – lecz w płaskim krajobrazie nadrzecznej terasy sylweta wzgórza zwieńczonego kościołem stanowi wyraźną dominantę.

Od ponad stu lat dyskusje badawcze koncentrują się wokół dwu zagadnień: czy istotnie Skałka była miejscem męczeństwa biskupa Stanisława, oraz jak wyglądał kościół Na Skałce w swych średniowiecznych fazach – domniemanej przedromańskiej i potwierdzonej źródłowo gotyckiej, fundacji Kazimierza Wielkiego. Oba zagadnienia są wzajemnie powiązane.

Zwolennicy hipotezy o męczeństwie biskupa Stanisława na Skałce mają do dyspozycji jedynie przekaz hagiograficzny Wincentego z Kielczy pisany sto siedemdziesiąt lat po owych tragicznych wydarzeniach. Na tej podstawie rekonstruuje się zwykle hipotetyczną „dłuższą tradycję XII wieku, bliższą w końcu genezę okresowi wydarzeń z roku 1079”². Trudno jednakże doczytać się kulturowania tradycji w powściągliwych słowach Anonima zwanego Gallem pisanych ledwie trzydzieści kilka lat później³. Kwestionowano także jej trwałość

¹ Dane topograficzne w: K. Radwański, *Kraków przedlokacyjny*, Kraków 1975, s. 237–239; M. Krasnowolska, I. Kmiotowicz-Drathowa, *Krakowska Skałka: topografia i zabudowa*, „Studia Claromontana” XVII (1997), s. 202.

² Ostatnio m.in. G. Labuda, *Święty Stanisław biskup krakowski. Śladami zabójstwa – męczeństwa – kanonizacji*, Poznań 2000, passim; cyt. fragment za: Cz. Deptuła, *Archanioł i Smok. Z zagadnień legendy miejsca i mitu początku w Polsce średniowiecznej*, Lublin 2003, s. 66.

³ Anonim tzw. Gall, *Kronika Polska*, I. 27.

zwracając uwagę, że na przełomie XI i XII w. kolejni wawelscy depozytariusze rzekomej tradycji byli cudzoziemcami – zarówno biskupi ordynariusze (co najmniej dwóch), jak i najpewniej liczni członkowie kapituły diecezjalnej⁴.

Zwolennicy hipotezy o męczeństwie na Wawelu opierają się na tekście Kałużka – na niejednoznacznym określeniu miejsca pochowania biskupa Stanisława *in basilica minor sancti Michaelis*, co może oznaczać zarówno kościół skałeczny jak i wawelski⁵. Dodatkową przesłanką są wzmianki o odprawianiu sądów książęcych na Wawelu, w pobliżu kościoła św. Michała⁶. Spór o miejsce męczeństwa okaże się nieistotny, jeżeli będzie rozważany w dwu odrębnych warstwach znaczeniowych, w dwu odmiennych porządkach interpretacji. W warstwie historiograficznej biskup Stanisław istotnie mógł zginąć na Wawelu, natomiast w warstwie hagiograficznej męczeństwo musiało dokonać się na Skałce, poza miastem, za Wisłą, w odległym sanktuarium św. Michała Archaniola⁷.

Drugie z wymienionych na początku pytań badawczych – jak wyglądał w Średniowieczu kościół Na Skałce – postawił z końcem XIX stulecia Władysław Łuszczkiewicz. W odpowiedzi przedstawił świątynie wyobrażone w scenach Męczeństwa św. Stanisława na tryptykach z krakowskiego kościoła Mariackiego i z kościoła w Pławnie. Rozumiał je jako realistyczne widoki Skałki z początku wieku XVI. Widoczna tam niewysoka i płytka absyda miałyby być reliktem opisanej przez Długosza przedromańskiej rotundy, w której dokonała się królewska zbrodnia⁸. Teza Łuszczkiewicza okazała się na tyle sugestywna, iż przyjęto ją powszechnie i nadal z pełnym przekonaniem kreślone są coraz bardziej szczegółowe rekonstrukcje gotyckiego korpusu kościoła z wtopioną weń od wschodu jednoabsydową rotundą (tzw. prostą)⁹. Braki reliktyw ar-

⁴ J. Kłoczowski, *Factum Św. Stanisława*, ACr XI (1979), s. 654.

⁵ *Mistrza Wincentego Kronika Polska*, II, 20.

⁶ Ostatnio przekonywająco: J. Banaszkiwicz, *Les lieux du pouvoir dans le haut Moyen Age*, [w:] *Lieux du pouvoir au Moyen Age et a l'epoque moderne*, red. M. Tymowski, Warszawa 1995, s. 25–26; Tenże, *Polskie dzieje bajeczne Mistrza Wincentego Kałużka*, Wrocław 1998, s. 342–345.

⁷ P. Binski, *Medieval Death: Ritual and Representation*, London 1996, s. 29 n. podkreśla, że wyobrażeniowe miejsca śmierci zwykle lokowano „na granicach”, a w samych obrzędach można dostrzec trój etapową strukturę poddającą się analizie wg schematu zaproponowanego przez A. Van Gennepa, *Les rites de passage*, Paris 1909. Szerzej na ten temat por.: T. Węclawowicz, *Transitus Sancti Stanisłai*, [w:] *Magistro et amico amici discipulique. Lechowi Kalinowskiemu w osiemdziesięciolecie urodzin*, Kraków 2002. O roli św. Michała Archaniola w kontekście legendy miejsca i mitu początku por. wydaną ostatnio erudycyjną rozprawę: Deptuła 2003, s. 66 n.

⁸ W. Łuszczkiewicz, *Przyczynek do wiadomości jak wyglądał kościół Na Skałce oraz o tryptyku z Pławna*, „Sprawozdania Komisji do Badania Historii Sztuki w Polsce” IV, 1891, s. XXXI–XXXIII.

⁹ S. Świszczowski, *Miasto Kazimierz pod Krakowem*, Kraków 1981, s. 33–42, il. 4 i 5; Krasowska, Kmietowicz-Drathowa 1997, *passim*, zwłaszcza s. 212–227.

cheologicznych i pewne sprzeczności w ikonografii Skałki nie stanowią przeszkody.

Przegląd szerszego materiału pokazuje jednak, iż w późnogotyckiej ikonografii św. Stanisława wyróżnić można już na początku w. XVI co najmniej dwa typy architektoniczne kościoła stanowiącego tło sceny Męczeństwa. Pierwszy, któremu zawierzył Łuszczkiewicz (i autorzy przywołanych rekonstrukcji), z wyniosłymi szczytami uskokowymi nawy i z niską, płytką absydą oraz drugi, odmienny, z długim, wielobocznie zamkniętym prezbiterium, znany m.in. z tryptyków ze Skałki i ze Starego Bielska, istotnie przypominający liczne kościoły fundacji Kazimierza Wielkiego¹⁰.

Przegląd nowożytnego materiału ikonograficznego – widoków Skałki sprzed osiemnastowiecznej przebudowy kościoła – mnoży wątpliwości.

Na malowanej akwarelą panoramie Krakowa anonimowego autora z lat 1536–1537 aż dwie budowle są interpretowane jako kościół na Skałce. Jedna z nich jest częściowo przesłonięta wysoką Bramą Skawińską, tak że widać jedynie wieżyczkę sygnaturki, druga natomiast, widoczna w całości, powtarza typ kościoła „kazimierzowskiego” z wydłużonym prezbiterium i z wieżą od zachodu¹¹.

Kolejny widok Krakowa, także od południa, rytowany przez Egidiusza van der Rye’a w latach 1592–1598 i publikowany w dziele Georga Brauna i Franza Hogenberga *Civitates orbis terrarum* przedstawia kościół Na Skałce od południowego wschodu. Spoza wysokiej zabudowy miasta Kazimierza wysuwa się prostokątna bryła świątyni z wieloboczną absydą od wschodu i wieżyczką od zachodu, a zatem zbliżona do jednej z identyfikowanych za Skałką ze wspominanego wyżej akwarelowego widoku¹².

Najpopularniejszy bodajże nowożytny widok Krakowa z lat 1603–1605 z tego samego tomu *Civitates...* prezentuje kościół skałeczny od zachodu, na dalekim planie. Dostrzec można jedynie czworokątną bryłę ze szczytem uskokowym (zachodnim), lecz bez wieży¹³.

W ikonografii nowożytnej, poza odwzorowaniami Skałki na panoramach miasta, zwracają uwagę przedstawienia hagiograficzne powielające ów późno-

¹⁰ Por. Węclawowicz 2002, s. 79. Materiał ikonograficzny m.in. w: J. Gadoński, *Gotyckie malarstwo tablicowe Małopolski 1500–1540*, Warszawa–Kraków 1995, il. 17, 64, 65, 204; M. Walicki, *Malarstwo polskie. Gotyk, Renesans, wczesny Manierizm*, Warszawa 1961, il. 126.

¹¹ E. M. Firlet, *Najstarsza panorama Krakowa*, Kraków 1998, s. 24; J. Banach, *Nieznany widok Krakowa z lat trzydziestych wieku XVI*, [w:] *Nobile claret opus. Studia z dziejów sztuki dedykowane Mieczysławowi Zlatowi*, Wrocław 1998, s. 189.

¹² Banach 1998, s. 184–189.

¹³ J. Banach, *Dawne widoki Krakowa*, Kraków 1967, s. 85.

gotycki widok kościoła od wschodu z dominującym, wysokim szczytem uskokowym, z parą okien ujmujących niską absydę, lecz sięgających wysoko, aż pomiędzy sterczyny szczytu. Tak wyobrażono Skałkę na drzeworycie z dzieła Mikołaja z Wilkowiecka z r. 1578 i na obrazie ołtarzowym z klasztoru jasno-górskiego malowanym przez br. Izydora Leszczyńskiego w r. 1627¹⁴.

Na baczniejszą uwagę zasługuje niewielki drzeworyt z karty tytułowej teologicznej rozprawy paulina o. Rafała Michalskiego *Diva aequitatis* z r. 1672¹⁵. Kościół skałeczny jest tu przedstawiony jako wydłużony, jednonawowy chór kaplicowy opięty przyporami, a zatem najbardziej zbliżony do wyobrażenia z akwarelowej panoramy z lat 1536–1537 i generalnie do typowych kościołów kazimierzowskich. Na rzetelność tego źródła ikonograficznego wskazuje widok klasztoru przy kościele po przebudowie z r. 1636, czyli w kształcie takim, jakim oglądał go o. Michalski i jakim widzimy go obecnie, gdyż zachował się do dziś bez większych zmian. Tym samym drzeworyt o. Michalskiego potwierdza wiarygodność szesnastowiecznych przekazów – akwarelowego i miedziorytniczego van der Rye’a.

* * *

Jak zatem naprawdę wyglądał gotycki kościół Na Skałce? Najpewniej tak, jak na drzeworycie w traktacie o. Michalskiego, ale przy rozbieżnych w szczegółach wynikach kwerendy ikonograficznej wyczerpująca odpowiedź na pytanie Łuszczkiewicza nie jest możliwa. Pomijając kłopotliwe zagadnienie, czy istotnie na Skałce stała przedromańska rotunda¹⁶, trzeba poddać w wątpliwość samą metodę: poszukiwania w średniowiecznych pejzażach realiów krajobrazowych. Na przykład na obrazie Matki Boskiej z Dzieciątkiem z kazimierskiego klasztoru Kanoników Regularnych, wiązany z warsztatem Łukasza Cranacha Starszego i datowanym ok. r. 1530, widnieje w tle motyw architektoniczny bardzo zbliżony do owych domniemanych przez Łuszczkiewicza „prawdziwych” widoków Skałki z tryptyku w kościele Mariackim, z tryptyku z Pławna oraz kolejnych nowożytnych replik tego ujęcia m. in. przez Mikołaja z Wilkowiecka i Izydora Leszczyńskiego. Wspólny wzór graficzny wydaje się bardzo prawdopodobny, gdyż budowla z uskokowym szczytem i z parą okien pojawia się

¹⁴ Repr. w: St. D z i e d z i c, *Skałka. Kościół i klasztor Paulinów w Krakowie*, Kraków 1999, s. 9, 96; Walicki 1971, il. 81.

¹⁵ Repr. w: Ś w i s z c z o w s k i 1981, il. 29; D z i e d z i c 1999, s. 86; K r a s n o w o l s k a, K m i e t o w i c z - D r a t h o w a 1997, il. 10.

¹⁶ Dotychczas nie odnaleziono na Skałce relikwów budowli przedromańskich ani nawet wczesnośredniowiecznych warstw archeologicznych. Por. R a d w a Ń s k i 1975, s. 237–239.

u Cranacha m.in. na znanych drzeworytach: „Święty Jerzy” i „Kuszenie świętego Antoniego” z pierwszych lat w. XVI.

Pytanie o „prawdziwy” wygląd Skałki jest zatem źle postawione i musi pozostać bez odpowiedzi. Właściwe pytanie brzmi: dlaczego architektoniczne tło sceny Męczeństwa wyobrażano w tak rozmaity sposób i czy rzeczywiście ta architektura w zamyśle ikonograficznym ma przedstawiać tylko gotycki kościół Na Skałce.

Przy rozmaitych rozwiązaniach szczegółów samej świątyni wspólnymi motywami wszystkich przedstawień Skałki są mury otaczające wzgórze, bramy w nich umieszczone – jedna, dwie, lub trzy, zawsze otwarte oraz ciągi stopni prowadzące ku bramom od miejsca, gdzie siepacze ćwiartują ciało Świętego i od stawu z pływającą rybą, która, jak głoszą legendy hagiograficzne, połknęła odcięty palec¹⁷. Np. na hacfie tzw. Ornatu Kmity za rozsiekanym ciałem Św. Biskupa dwa kryte ciągi stopni prowadzą ponad mury obronne, poza którymi widnieje schematyczny zarys jakiejś budowli (świątyni? miasta?). Na drzeworycie w *Computus novus totium fere astronomiae...*, wydanym w Krakowie w r. 1504, widnieje drabina prowadząca od miejsca Męczeństwa wprost na mury Skałki. Ponadto, niemal w każdym przedstawieniu widoczne są postaci wstępujące po stopniach ku górze, ku owym otwartym bramom. Postaci tych, jak i samych stopni, drabin i bram próżno szukać w tekstach *Żywotów*¹⁸. Przekaz ikonograficzny o Męczeństwie św. Stanisława jest bowiem zarówno dwuplanowy kompozycyjnie, jak i dwuwarstwowy od strony znaczeniowej. Nie przedstawia wyłącznie sytuacji historycznej, ale jest jednocześnie swoistym wykładem moralizatorskim.

Ofiara biskupa Stanisława dokonała się przecież „za grzechy króla... i ludu polskiego”¹⁹. Teksty hagiograficzne i ikonografia Męczeństwa „skupiają uwagę na tym, czego [Skałka] uczy ludzi ją odwiedzających”²⁰.

W istotnej warstwie znaczeniowej stopnie ku otwartym bramom należy odczytywać jako *Drabinę raję* (*Scala coeli*) znaną od wieków z traktatu Jana zwanego Klimak, pod tym samym tytułem²¹. U podstawy owych stopni dokonała

¹⁷ *Jana Długosza Żywot Św. Stanisława biskupa krakowskiego*, (tłum. L. F. Karczewski), Kraków 1865, s. 117; *Polskie wierszowane legendy średniowieczne*, (wyd. S. Wierczyński, W. Kuraszkiewicz, A. Sławska), Wrocław–Warszawa–Kraków 1962, s. 232.

¹⁸ *Średniowieczne żywoty i cuda patronów Polski*, tłum. J. Pleziowa, M. Plezia, Warszawa 1987, s. 97–344.

¹⁹ *Jana Długosza...* [1865], s. 72.

²⁰ Wnikliwe rozważania o wyobrazeniowej roli Skałki w chrystianizacji Królestwa Polskiego w: Cz. Deptuła, *Święte góry w dawnej Polsce*, [w:] *Miejsce rzeczywiste, miejsce wyobrażone. Studia nad kategorią miejsca w przestrzeni kultury*, red. M. Kitowska-Lysiak, E. Wolicka, Lublin 1999, s. 232–233, 242–243.

²¹ R. Guenon, *Le symbolisme de l'échelle*, [w:] *Symboles fondamentaux de la science sacrée*, Paris 1962, s. 336–339; W. Brückner, *Himmelsleiter*, [w:] E. Kirschbaum,

się ofiara św. Stanisława i rozpoczęła się jego przemiana²². Interpretację schodów na Skałkę można zatem przedstawić następująco:

W literalnym rozumieniu są istotnie schodami prowadzącymi do kościoła Na Skałce.

W rozumieniu alegorycznym są krzyżem Chrystusowym, który umożliwił wiernym wznoszenie się ku Zbawieniu. Typologiczna jedność stopni drabiny Jakubowej i krzyża Chrystusowego była wielokrotnie podnoszona w egzegezie, a św. Stanisław jawi się tu, jak każdy męczennik, jako *alter Christus*.

W rozumieniu tropologicznym schody prowadzące ku górze wskazują dążenie do doskonałości poprzez kolejne wstępowanie po stopniach czynów²³.

W rozumieniu anagogicznym schody te kierują ku bramom Niebiańskiej Jerozolimy²⁴.

* * *

Czy istotnie schody na Skałkę były tak znaczeniowo nośne w późnośredniowiecznym Krakowie, czy też dominowało tu wyłącznie literalne rozumienie przekazu ikonograficznego? Z braku bezpośrednich źródeł pisanych można oprzeć się na przesłankach.

Na fresku w krużgankach kazimierskiego klasztoru augustianów i na miniaturze w jednym z rękopisów zachowanych w wawelskim Archiwum Kapitulnym jest przedstawiona tzw. *Scala salutis (Scala peccatorum)*: Dusza umierającego starca opuszcza ciało wznosząc się do Boga Ojca. Przy umierającym stoją Chrystus i Maria, nad nimi anioł, a u dołu szatan usiłujący ściągnąć duszę ku sobie²⁵. W istocie jest to wyobrażenie „podwójnego pośrednictwa”, tylko

W. Braunfels, *Lexikon der christlichen Ikonographie*, II, Rom–Freiburg–Basel–Wien 1970, s. 283–284; Tenże, *Treppe*, Ibidem, IV, 1972, s. 354; P. Miquel, *Dictionnaire des symboles liturgiques*, Paris 1995, s. 132; Binski 1996, s. 196–198; Ch. Heck, *L'échelle celeste dans l'art du Moyen Age. Une image de la quete du ciel*, Paris 1997.

²² Węclawowicz 2002.

²³ Por. liczne u schyłku Średniowiecza ilustrowane traktaty np.: A. Bettini da Siena, *Monte di Santo Dio* z lat 1477 i 1491; J. Gobius, *Scala coeli* z ok. r. 1480; R. Lullus, *Liber de ascensu* z r. 1512 (Heck 1997, s. 148–151, 166, il. 84, 85, 90, 91, 115) oraz inne warianty tego tematu (ibidem, s. 125–226 passim, il. 68, 99, 100, 118, 131, 140).

²⁴ Binski 1996, ibidem; Z. Kłiś, *Paruzja. Przedstawienia Sądu Ostatecznego w sztuce Średniowiecznej Europy Środkowej*, Kraków 1999, s. 130 n.

²⁵ B. Miodońska, *Iluminacje krakowskich rękopisów z 1. połowy w. XV w Archiwum Kapituły Metropolitalnej na Wawelu*, Kraków 1967, (Biblioteka Wawelska 2), s. 71, il. 56, 57; M. Kornecki, H. Małkiewiczówna, *Małopolska*, [w:] *Gotyckie malarstwo ścienne w Polsce*, red. A. Karłowska-Kamzowa, Poznań 1984, s. 45, 75–77.

w bardzo ogólnym sensie pokrewne przywołanej wyżej idei zbawienia przez wstępowanie ku górze i bez dosłownego pokazania stopni²⁶.

W przytoczonym przez Długosza w *Rocznikach* widzeniu pobożnej niewiasty, Weroniki z Krakowa, opowiedzianym w roku 1438 kanonikowi Janowi Elgotowi, ówczesnemu rektorowi Uniwersytetu, pojawia się motyw wstępowania po stopniach²⁷. Kategoriom zła i dobra odpowiadają odpowiednio stopnie dolne i górne budowli, która bywa interpretowana jako Kościół, a przy tym wizja Weroniki jest wielowątkowa i jakby niekonsekwentna, a może po prostu „lokalna”²⁸. Objawiony jej klucz do interpretacji stopni jest następujący: pierwszy ciąg to „grzechy całego świata”, drugi to „pospolity lud”, trzeci to „stan kościelnych dostojników”. U szczytu schodów, w komnacie spoczywa w białej szacie Oblubienica – *Ecclesia*. Można to rozumieć, iż na hierarchię wstępującą nakłada się tu klasyczny trójpodział funkcjonalny społeczeństwa średniowiecznego, ale trafniej zapewne będzie dopatrywać się archaicznego schematu trzech sfer kosmicznych: podziemnej, ziemskiej i niebiańskiej²⁹. Trójsferyczny archetyp przybiera tu sygnaturę trzech ciągów stopni, tak samo archetyp „schodów do nieba” konkretyzuje się w ikonografii męczeństwa św. Stanisława jako schody do kościoła Na Skałce. Faktografia jest zawsze doświadczana kulturowo, nawet jeżeli rezultaty są tylko dalekim odbiciem znanych modeli kultury religijnej.

Przywołane przykłady porównawcze uzupełniają tło ideowe, na którym kształtowały się i funkcjonowały wyobrażenia ikonograficzne pasji św. Stanisława oraz sposób postrzegania miejsca Męczeństwa – kościoła Na Skałce w wieku XV i na początku wieku XVI.

²⁶ Miodońska 1967, s. 72–73; W. Rączkowski, *Polskie przedstawienia „scala salutis” na tle tematyki śmierci w sztuce i literaturze średniowiecznej*, „Studia Theologica Varsaviensia” XXIII (1985), z. 1, s. 111.

²⁷ *Jana Długosza Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego*, V, red. J. Dąbrowski i inni, Warszawa 1975, s. 506 n.

²⁸ U. Borkowska OSU, *Przykład pobożności mieszczańskiej w XV w. Weronika z Krakowa*, [w:] *Sztuka i ideologia XV wieku. Materiały Symposium Komitetu Nauk o Sztuce PAN*, red. P. Skubiszewski, Warszawa 1978, s. 111–122.

²⁹ O trójpodziale funkcjonalnym por. przede wszystkim: G. Dumézil, *La religion romaine archaïque*, (II wyd.), Paris 1974; Tenze, *Les Dieux souveraines des Indo-Europeens*, Paris 1977, referowane m.in. w: A. Gieysztor, *Mitologia Słowian*, Warszawa 1982, s. 15 n. O motywie „trzech królestw” czyli trzech sfer kosmicznych por. ostatnio w: St. Bylina, *Kultura ludowa Polski i Słowiańszczyzny średniowiecznej*, Warszawa 1999, s. 20–21.

Stairs to Skałka. From Iconography of Martyrdom of Bishop Stanislaus Summary

For over one hundred years research discussions have revolved around two issues: was Skałka really the site of the martyrdom of bishop Stanislaus, and, what was the church like in its medieval phases: the alleged, pre-Romanesque phase and, confirmed by sources, the Gothic foundation of Casimir the Great.

An argument over the site of the martyrdom will turn out to be unimportant if it is considered in two different meanings, two different orders of interpretation. In the historiographic meaning, bishop Stanislaus might have been killed on the Wawel hill, while in the hagiographic meaning, the martyrdom must have taken place on the site called Skałka, outside the town and the Vistula river, in a distant sanctuary of Archangel Gabriel.

The latter of the aforementioned research questions – what was the church ‘Na Skałce’ like in the Middle Ages – was put at the end of the 19th century by Władysław Łuszczkiewicz. In an answer, he presented the churches imagined in the scenes of the Martyrdom of St. Stanislaus in triptychs from St. Mary’s church in Cracow and from a church at Pławno. He understood them as realistic views of Skałka at the beginning of the 16th century. A survey of a broad material shows, however, that in the late medieval iconography of St. Stanislaus at least two architectural types of the church which is the background of the Martyrdom scene can be distinguished at the beginning of the 16th century.

The question what Skałka was like in reality is a wrong question then and must be left unanswered. The right question is: why was the architectural background of the Martyrdom scene depicted in such different ways, and, was this architecture in its iconographic design really meant to show only the Gothic church ‘Na Skałce’.

With varied realisations of details of the church itself, the common motives of all depictions of Skałka are: walls surrounding the hill, gates built in them – one, two or three, always open and flights of stairs or ladders leading to the gates from the site where the hired assassins mutilate the body of the Saint. Moreover, nearly in every depiction figures can be seen mounting the stairs towards the open gates. These figures as well as stairs or ladders or gates are not to be found in the texts of *The Life of the Saint* because painted and graphic renderings have primarily moralizing aim. The archetype of ‘the stairs to Heaven’ is substantiated in the iconography of the Martyrdom as stairs to the church on Skałka.

The interpretation of the stairs to Skałka can therefore be presented as follows:

Literally, stairs to the gates are indeed stairs leading to the church ‘Na Skałce’.

In an *allegorical* interpretation, they are the Cross of Christ, who enabled the faithful to ascend to Redemption. A typological unity of steps on Jacob’s ladder and the Cross of Christ has frequently been raised in exegesis, and St. Stanislaus appears here, like every martyr, as *alter Christus*.

In a *topological* interpretation, ascending stairs indicate aspiring towards perfection through mounting the steps of deeds.

In an *anagogic* interpretation, these stairs lead to the gates of heavenly Jerusalem.

1. Mistrz tryptyku ze Starego Bielska, fragment kwatery *Męczeństwo św. Stanisława*, przed r. 1500 (według Walicki 1961).

2. *Męczeństwo św. Stanisława*, fragment drzeworytu z *Computus novus totius fere astronomiae*, Kraków 1504 (według Dziejnic 1999).

3. Mistrz tryptyku z Pławna, fragment kwatery *Męczeństwo św. Stanisława*, ok. 1514–1518 (według Dobrzeńiecki 1954).

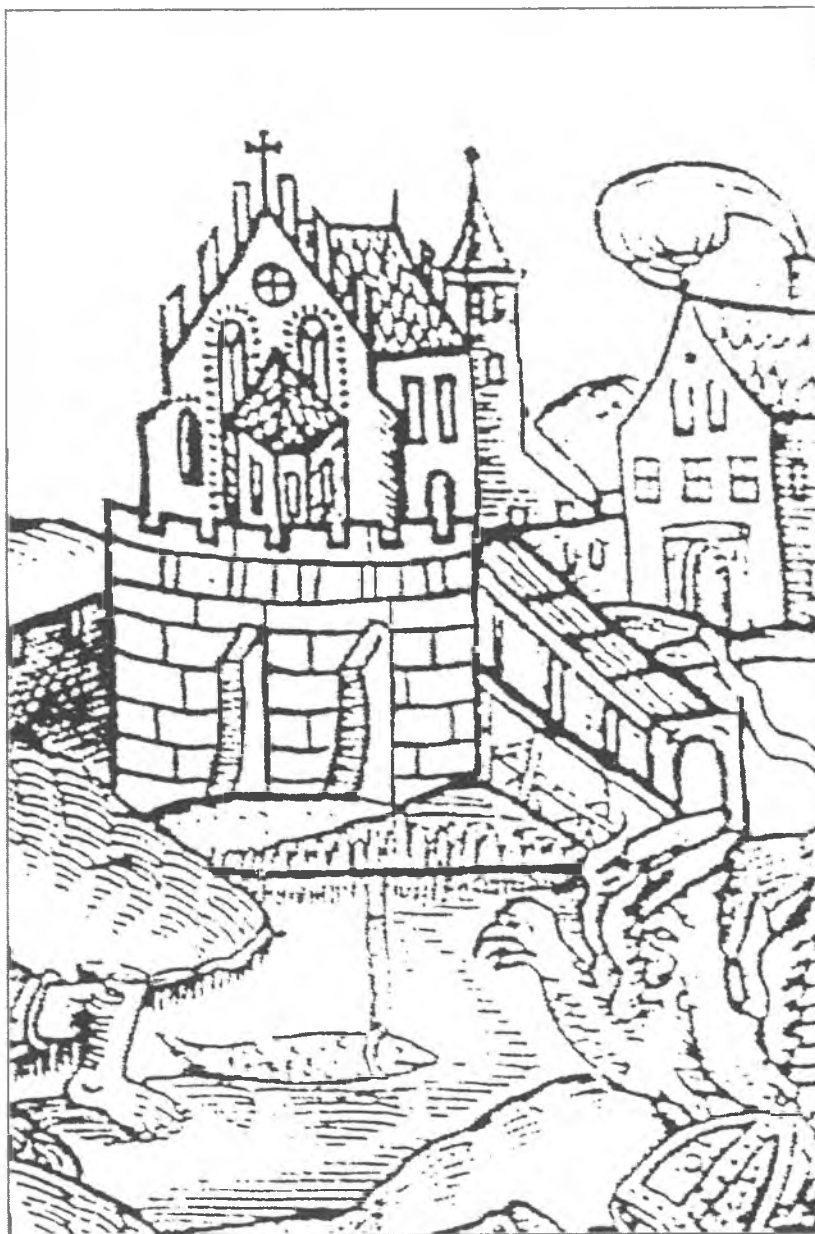
4. Mistrz tryptyku św. Stanisława z kościoła Mariackiego w Krakowie, fragment kwatery *Męczeństwo św. Stanisława*, pocz. XVI w. (przerys według Firlet 1998).

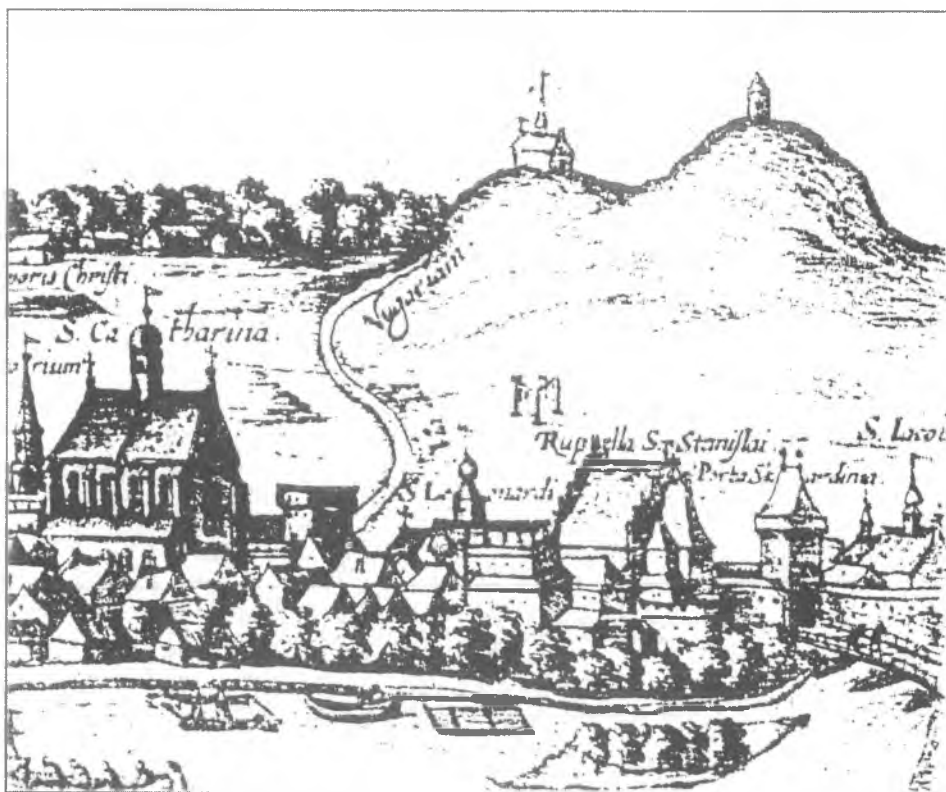
5. Krakowski naśladowca Cranacha, fragment obrazu *Madonna z Dzieciątkiem* z kazimierskiego klasztoru Kanoników Regularnych, ok. r. 1530 (według Walicki 1961).

6. Widok zachodniej części miasta Kazimierza, fragment anonimowego widoku Krakowa, ok. 1536–1537 (według Firlet 1998).

7. Męczeństwo św. Stanisława, fragment drzeworytu z Mikołaj z Wilkowiec-
ka, *Historia o św. Stanisławie*, 1578 r. (według Dziedzic 1999).

8. Widok zachodniej części miasta Kazimierza, fragment miedziorytu z G. Braun, F. Hogenberg, *Civitates orbium terrerum*, ok. 1603–1605 (według Banach 1967).

9. Br. Izidor Leszczyński, fragment obrazu ołtarzowego ze sceną męczeństwa św. Stanisława z jasnogórskiego klasztoru paulinów, 1627 (według Dziedzic 1999).

10. Męczeństwo św. Stanisława, fragment miedziorytu z O. Rafal Michalski, *Diva aequitatis bilanx...*, 1673 (według Dziedzic 1999).